

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К.Д. Ушинського»
Кафедра психіатрії, медичної та спеціальної психології

Савенкова І.І.

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА
ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З НАВЧАЛЬНОЇ
ДИСЦИПЛІНИ**

«АНАТОМО-ФІЗІОЛОГІЧНА ОСНОВА ЦНС»

для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої

освіти спеціальності 053 Психологія

спеціалізації «Клінічна та реабілітаційна психологія»

Одеса – 2022

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради

*Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К.Д.Ушинського»*

(Протокол № 2 від 28 вересня 2022 р.)

Автор:

Савенкова І.І., завідувач кафедри психіатрії, медичної та спеціальної психології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського», доктор психологічних наук, професор

Рецензенти:

Омелянович В.М., доктор психологічних наук, професор кафедри медичної психології Національної медичної академії післядипломної освіти ім. П.Л.Шупика.

Вдовиченко О.В., доктор психологічних наук, професор, в.о.декана соціально-гуманітарного факультету ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К.Д.Ушинського».

Методичні рекомендації містять систематизоване викладання навчальної дисципліни, завдання до практичних занять та виконання самостійної роботи здобувачами другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 053 Психологія; висвітлюють загальні й окремі питання анатомо-фізіологічної основи вищих психічних функцій відповідно до нових стандартів навчальної програми.

Подано анотацію дисципліни, вимоги до знань і вмінь здобувачів, набутих у процесі вивчення дисципліни; плани практичних занять, завдання для самостійної роботи, рекомендовану літературу, індивідуальні навчально-дослідні завдання.

ЗМІСТ

Навчально-тематичний план дисципліни.....	4
Вступ.....	6
Анотація навчальної дисципліни.....	7
Опис навчальної дисципліни.....	10
Плани практичних занять та завдання до самостійної роботи	11
Технологічна карта дисципліни.....	17
Самостійна робота.....	20
Індивідуальні навчально-дослідні завдання.....	21
Критерії оцінювання.....	23
Засоби діагностування результатів навчання.....	26
Питання до екзамену	27
Тести для самоперевірки.....	30
Рекомендована література.....	36

Навчально-методичний план дисциплін

Назви змістовних модулів і тем	Кількість годин									
	Денна форма					Заочна форма				
	усьо го	у тому числі				усього	у тому числі			
		л	п	інд.	с.р.		л	п	інд.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Змістовий модуль 1.	Структурно-функціональна організація нервової системи									
Тема 1. Характеристика дисципліни “Анатомічна та фізіологічна основа ЦНС” Основні положення, теорії, концепції.	15	2	2	1	10	15	2	2	1	10
Тема 2. Анатомічна структура нервової системи.	21	2	8	1	10	21	2	2	1	16
Разом за змістовим модулем 1	36	4	10	2	20	36	4	4	2	26
Змістовий модуль 2.	Загальна анатомія та фізіологія центральної нервової системи									
Тема 3. Рефлекторний принцип функціонування нервової системи	24	2	4	4	14	24	2	2	4	16
Разом за змістовим модулем 2	24	2	4	4	14	24	2	2	4	16
Змістовий модуль 3.	Відділи ЦНС									
Тема 4. Спинний мозок та спинномозкові нерви.	9	2	2	1	4	9	2	2	2	3
Тема 5. Головний мозок, відділи,	11	1	2	1	7	11	1	1	1	8

функції.										
Тема 6. Поняття «провідникові шляхи», характеристика	10	1	2	2	5	10	1	1	1	7
Разом за змістовим модулем 3	30	4	6	4	16	30	4	4	4	18
Усього годин	90	10	20	10	50	90	10	10	10	60

Вступ

Методичні рекомендації призначені для студентів спеціальності 053 «Психологія» другого (магістерського) рівня вищої освіти, які навчаються за ОПП «Клінічна та реабілітаційна психологія», у якості допомоги при підготовці до практичних занять та виконання самостійної роботи з дисципліни «Нейропсихологія».

Методичні рекомендації розроблені на підставі Закону України «Про вищу освіту», Положення про організацію освітнього процесу у Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського», Положення про порядок подання навчально-методичних видань у державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К.Д.Ушинського».

Методичні рекомендації містять рекомендації до виконання практичних занять та самостійної роботи здобувачами другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 053 Психологія; навчально-методичний план дисципліни, анотацію навчальної дисципліни; план практичних занять та завдання до самостійної роботи; технологічну карту дисципліни; індивідуальне навчально-дослідне завдання; критерії оцінювання за різними видами роботи, критерії оцінювання поточного та підсумкового контролю; засоби діагностування результатів навчання; питання до екзамену; тестові завдання для перевірки знань; рекомендовану літературу.

Сподіваємося, що методичні рекомендації допоможуть студентам успішно підготуватися до практичних занять та засвоїти матеріал для самостійного опрацювання.

Анотація навчальної дисципліни

Мета навчальної дисципліни «Анатомо-фізіологічна основа ЦНС»: надання здобувачам уявлення щодо основ спеціальних знань у галузі анатомії та фізіології ЦНС людини, зі змістом дослідницької та практичної діяльності практичних психологів у відповідності до вимог; ознайомлення з предметом, об'єктом, базовими категоріями, методологією анатомії та фізіології ЦНС, завданнями, принципами, формами й методами соціально – психологічного впливу на свідомість особистості майбутнього психолога, психологічними особливостями роботи ЦНС, функціями ЦНС, поглибленого розуміння порушень психічних процесів при органічних ураженнях мозку, розуміння психічних процесів з позиції психосоматичної єдності людини.

Передумови для вивчення дисципліни: для вивчення навчальної дисципліни «Анатомо-фізіологічна основа ЦНС» здобувачі мають опанувати знання з таких навчальних дисциплін, як «Анатомія та фізіологія людини», «Загальна психологія», «Порівняльна психологія (зоопсихологія)».

Очікувані програмні результати навчання:

ПРН4. Робити психологічний прогноз щодо розвитку особистості, груп, організацій.

ПРН 6. Розробляти просвітницькі матеріали та освітні програми, впроваджувати їх, отримувати зворотній зв'язок, оцінювати якість.

ПРН9. Вирішувати етичні дилеми, спираючись на норми закону, етичні принципи та загальнолюдські цінності.

ПРН11. Здійснювати адаптацію та модифікацію існуючих наукових підходів і методів до конкретних ситуацій професійної діяльності.

Очікувані результати вивчення дисципліни

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач повинен:

знати:

теоретичні основи анатомії та фізіології людини;

психічні функції окремих частин мозку;

особливості будови мозку людини як матеріального субстрату психічного;

формування умінь та навичок у студентів-бакалаврів:

підбирати методи, засоби, форми при вивченні цієї дисципліни;

підвищувати рівень своєї компетентності як особистості та громадянина.

Інтегральна компетентність.

Здатність вирішувати складні завдання і проблеми у процесі навчання та професійної діяльності у галузі психології, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій і характеризується комплексністю та невизначеністю умов і вимог.

Загальні компетентності:

ЗК 02. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.

ЗК 04. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК 05. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.

ЗК 06. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

Спеціальні компетентності:

СК 01. Здатність здійснювати теоретичний, методологічний та емпіричний аналіз актуальних проблем психологічної науки та / або практики.

СК 05. Здатність організовувати та реалізовувати просвітницьку та освітню діяльність для різних категорій населення у сфері психології.

СК 06. Здатність ефективно взаємодіяти з колегами в моно- та мультидисциплінарних командах.

Міждисциплінарні зв'язки: «Загальна психологія», «Клінічна психологія».

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, ОПП, спеціальність, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки	Статус дисципліни: Обов'язкова	
Змістових модулів – 3	Спеціальність 053 Психологія	Рік підготовки:	
Індивідуальне навчально- дослідне завдання – розробка плану дослідження (за вибором)		1-й	1-й
Загальна кількість годин - 90		Семестр	
		1-й	1-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 0,5 самостійної роботи студента – 1,5	Рівень вищої освіти: другий (магістерський)	Лекції	
		10 год.	10 год
		Практичні, семінарські	
		20 год.	10 год
		Лабораторні	
		-	-
		Самостійна робота	
		50 год.	60
		Індивідуальні завдання:	
		10 год.	10
Вид контролю:			
залік	залік		

ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Теми практичних занять

№ теми	Назва теми	Кількість годин	
1	<i>Семінар «Характеристика дисципліни “Анатомічна та фізіологічна основа ЦНС. Основні положення, теорії, концепції»</i>	2	2
2	<i>Пленарна дискусія «Анатомічна структура нервової системи»</i>	8	2
3	<i>Семінар «Рефлекторний принцип функціонування нервової системи»</i>	4	2
4	<i>Семінар «Спинний мозок та спинномозкові нерви»</i>	2	2
5	<i>Семінар «Головний мозок, відділи, функції»</i>	2	1
6	<i>Семінар-практикум «Поняття «провідникові шляхи», характеристика»</i>	2	1
Разом		20	10

Практичне заняття 1

Семінар «Характеристика дисципліни “Анатомічна та фізіологічна основа ЦНС. Основні положення, теорії, концепції»

Форма організації на занятті:

Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:

1. Предмет, задачі та методи дисципліни “Анатомічна та фізіологічна основа ЦНС”.

2. Історичний нарис розвитку анатомії центральної нервової системи. 3. Поняття про еволюцію та еволюційну теорію, макро – та мікроеволюцію.

4. Сучасні теорії еволюції органічного світу.

5. Форми еволюції.

6. Головні напрямки еволюції та анатомо – фізіологічні докази еволюції.

Обов'язкове практичне завдання:

Робота в малих групах.

1. Дати характеристику методологічним особливостям анатомії та фізіології ЦНС як самостійної науки.

2. Скласти таблицю щодо предмета, завдання та структури головних напрямків еволюції нервової системи.

Результати доповідати на практичному занятті.

Рекомендова література:

[1], [3], [5], [7], [9], [10], [12].

Практичне заняття 2

Круглий стіл «Анатомічна структура нервової системи»

Форма організації на занятті:

Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:

1. Нейрогуморальна регуляція, характеристика.

2. Філогенез різних форм поведінки, особливості.

3. Функції нервової системи, характеристика.

4. Будова та розвиток нервових клітин, особливості.

5. Роль мієлінової оболонки, особливості.

6. Функції, властивості та класифікація нейронів, особливості.

7. Будова та види синапсів, характеристика.

8. Нейроглія – її типи, місце локалізації та значення, характеристика.

9. Рефлекторний принцип функціонування нервової системи (рефлекси та їх класифікація, рефлекторна дуга), характеристику.

10. Нервові центри; оболонки та кровопостачання головного і спинного мозку, лікворна система мозку, характеристика.

Обов'язкове практичне завдання:

Робота в малих групах.

1. Скласти таблицю структурних компонентів прояву нейрогуморальної функції..
2. Порівняти основні наукові підходи щодо вивчення філогенезу різних форм поведінки.

Результати доповіді на практичному занятті.

Рекомендова література:

[2], [4], [5], [6], [8], [10], [13].

Практичне заняття 3

Семінар «Спинний мозок та спинномозкові нерви»

Форма організації на занятті:

Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:

1. Зовнішня та сегментарна будова спинного мозку, невромер.
2. Будова сірої та білої речовини.
3. Провідникові шляхи спинного мозку і зв'язок з головним мозком.
4. Спинномозкові нерви, їх похідні та області іннервації.
5. Нервові сплетіння та їх гілки.

Обов'язкове практичне завдання:

Питання для дискусії робота в малих групах:

1. Дати характеристику формам провідникових шляхів мозку.
2. Порівняти основні психологічні структурні компоненти прояву різних форм соматогенних порушень психіки.. Стисло обґрунтуйте свою відповідь.

3.Складіть схему основних анатомічних компонентів лімбічної системи.

Результати доповісти на практичному занятті.

Рекомендова література:

[2], [3], [5], [7], [8], [10], [14].

Практичне заняття 4

Семінар «Головний мозок, відділи, функції»

Форма організації на занятті:

Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:

- 1.Будова та функціональна роль проміжного мозку.
- 2.Будова та функціональна роль таламусу.
3. Будова та функціональна роль епіталамусу.
- 4.Будова та функціональна роль метаталамусу.
- 5.Будова та функціональна роль субталамусу.
- 6.Будова та функціональна роль гіпоталамусу.
- 7.Лімбічна система та її зв'язки.
- 8.Структура лімбічної системи.
- 9.Онто – та філогенез лімбічної системи.
- 10.Функції лімбічної системи.
- 11.Зв'язки лімбічної системи.

Обов'язкове практичне завдання:

Питання для дискусії (робота в малих групах)

1. Поясніть, чому проміжний мозок називають центром відчуттів людини?
2. Порівняйте зовнішню та внутрішню будову проміжного мозку.
3. Розкрийте значення таламічних ядер.

4. Поясніть твердження одного з хірургів Наполеона: “Рани у переможців загоюються швидше, чим у переможених”.
5. Самостійно опишіть особливості будови та діяльності залоз внутрішньої секреції, таких як епіфіз та гіпофіз.
6. Розкрийте значення лімбічної системи та її вікові особливості формування.
7. Поясніть висловлювання Ж.-Ж. Руссо: “Всі емоції гарні, коли ми володіємо ними: всі погані, коли ми їм підкорюємося” .
8. Складіть схему основних анатомічних компонентів лімбічної системи.
9. Поясніть, чому лише людина має здатність плакати при сильних негативних чи позитивних емоціях?
10. Складіть схему центрів та зв’язків лімбічної системи.
11. Розкрийте особливості “володіння відчуттями” у дорослих і дітей, та охарактеризуйте зв’язки проміжного мозку з корою головного мозку.

Результати доповіді на практичному занятті.

Рекомендова література:

[1], [2], [5], [6], [8], [11], [12].

Практичне заняття 5

Семінар «Поняття «провідникові шляхи, характеристика»

Форма організації на занятті:

Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв’язком:

1. Поняття “провідникові шляхи”, характеристика.
2. Внутрішні зв’язки головного та спинного мозку:
3. Асоціативні провідникові шляхи; комісуральні провідникові шляхи; проєкційні провідникові шляхи, характеристика.
4. Провідникові шляхи пірамідної системи; провідникові шляхи екстрапірамідної системи, характеристика.
3. Сенсорні провідникові шляхи, характеристика.

4. Види рецепції;

Провідникові шляхи протопатичної чуттєвості;

Провідникові шляхи глибокої чуттєвості;

Провідникові шляхи поверхневої чуттєвості;

Сенсорні шляхи мозочкового напрямку.

4. Проекційні зв'язки мозочка.

Обов'язкове практичне завдання:

Питання для дискусії (робота в малих групах):

1. Поняття “провідникові шляхи”, характеристика.

2. Внутрішні зв'язки головного та спинного мозку, характеристика.

3. Асоціативні провідникові шляхи, характеристика.

4. Комісуральні провідникові шляхи, характеристика.

5. Проекційні провідникові шляхи, характеристика.

6. Провідникові шляхи пірамідної системи, особливості.

7. Провідникові шляхи екстрапірамідної системи, особливості.

8. Сенсорні провідникові шляхи, особливості.

9. Види рецепції;

Провідникові шляхи протопатичної чуттєвості;

Провідникові шляхи глибокої чуттєвості;

Провідникові шляхи поверхневої чуттєвості;

Сенсорні шляхи мозочкового напрямку.

10. Проекційні зв'язки мозочка.

Результати доповіді на практичному занятті.

Рекомендова література:

[1], [2], [5], [6], [8], [11], [12].

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА ДИСЦИПЛІНИ

Тема	Форма організації на занятті	Обов'язкове практичне завдання	Термін виконання
<p><i>Семінар</i> «Характеристика дисципліни “Анатомічна та фізіологічна основа ЦНС. Основні положення, теорії, концепції»»</p>	<p><i>Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:</i> 1. Предмет, задачі та методи дисципліни “Анатомічна та фізіологічна основа ЦНС”. 2. Історичний нарис розвитку анатомії центральної нервової системи. 3. Поняття про еволюцію та еволюційну теорію, макро – та мікроеволюцію. 4. Сучасні теорії еволюції органічного світу. 5. Форми еволюції. 6. Головні напрямки еволюції та анатомо – фізіологічні докази еволюції.</p>	<p>Робота в малих групах. 1. Дати характеристику методологічних особливостей анатомії та фізіології ЦНС як самостійної науки. 2. Скласти таблицю щодо предмета, завдання та структури головних напрямків еволюції нервової системи. Результати доповіді на практичному занятті.</p>	<p>На прак. занятті</p>
<p><i>Круглий стіл</i> «Анатомічна структура нервової системи».</p>	<p><i>Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:</i> 1. Нейрогуморальна регуляція. 2. Філогенез різних форм поведінки. 3. Функції нервової системи. 4. Будова та розвиток нервових клітин. 5. Роль мієлінової оболонки. 6. Функції, властивості та класифікація нейронів. 7. Будова та види синапсів. 8. Нейроглія – її типи, місце локалізації та значення; 9. Рефлекторний принцип функціонування нервової системи (рефлекси та їх класифікація, рефлекторна дуга). 10. Нервові центри; оболонки та кровопостачання головного і спинного мозку, лікворна система мозку.</p>	<p>Робота в малих групах. Скласти таблицю структурних компонентів прояву нейрогуморальної функції. 1. Порівняти основні наукові підходи щодо вивчення філогенезу різних форм поведінки.</p>	<p>До наступ. прак. заняття</p>
<p><i>Семінар</i> «Спинний мозок та спинномозкові нерви»</p>	<p><i>Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:</i> 1. Зовнішня та сегментарна будова спинного мозку, невромер. 2. Будова сірої та білої речовини. 3. Провідникові шляхи спинного мозку і зв'язок з головним мозком. 4. Спинномозкові нерви, їх похідні та області іннервації.</p>	<p>Питання для дискусії робота в малих групах: 1. Дати характеристику формам провідникових шляхів мозку. 2. Порівняти основні психологічні структурні</p>	<p>На прак. занятті</p>

	<p>5. Нервові сплетіння та їх гілки.</p>	<p>компоненти прояву різних форм соматогенних порушень психіки.. Стисло обґрунтуйте свою відповідь. Складіть схему основних анатомічних компонентів лімбічної системи.</p>	
<p>Семінар «Головний мозок, відділи, функції»</p>	<p><i>Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:</i></p> <p>2. Будова та функціональна роль проміжного мозку. Таламус. Епіталамус. Метаталамус. Субталамус. Гіпоталамус. 2. Лімбічна система та її зв'язки. Структура лімбічної системи. Онто – та філогенез лімбічної системи. Функції лімбічної системи. Зв'язки лімбічної системи.</p>	<p>Питання для дискусії (робота в малих групах)</p> <p>12. Поясніть, чому проміжний мозок називають центром відчуттів людини?</p> <p>13. Порівняйте зовнішню та внутрішню будову проміжного мозку.</p> <p>14. Розкрийте значення таламічних ядер.</p> <p>15. Поясніть твердження одного з хірургів Наполеона: “Рани у переможців загоюються швидше, чим у переможених”.</p> <p>16. <u>Самостійно</u> опишіть особливості будови та діяльності залоз внутрішньої секреції, таких як епіфіз та гіпофіз.</p> <p>17. Розкрийте значення лімбічної системи та її вікові особливості формування.</p> <p>18. Поясніть висловлювання Ж.-Ж. Руссо: “Всі емоції гарні, коли ми володіємо ними: всі погані, коли ми їм підкорюємося”.</p> <p>19. <u>Складіть</u> схему основних анатомічних компонентів лімбічної системи.</p> <p>20. Поясніть, чому лише людина має здатність плакати при сильних</p>	<p>До наступ. практ. заняття</p>

		<p>негативних чи позитивних емоціях?</p> <p>21. <u>Складіть</u> схему центрів та зв'язків лімбічної системи.</p> <p>22. Розкрийте особливості “володіння відчуттями” у дорослих і дітей, та охарактеризуйте зв'язки проміжного мозку з корою головного мозку.</p>	
<p><i>Семінар</i> «Поняття «провідникові шляхи, характеристика»»</p>	<p><i>Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:</i></p> <p>5. Поняття “провідникові шляхи”.</p> <p>6. Внутрішні зв'язки головного та спинного мозку: Асоціативні провідникові шляхи; Комісуральні провідникові шляхи; Проекційні провідникові шляхи; Провідникові шляхи пірамідної системи; Провідникові шляхи екстрапірамідної системи.</p> <p>7. Сенсорні провідникові шляхи: Види рецепції; Провідникові шляхи протопатичної чуттєвості; Провідникові шляхи глибокої чуттєвості; Провідникові шляхи поверхневої чуттєвості; Сенсорні шляхи мозочкового напрямку.</p> <p>8. Проекційні зв'язки мозочка.</p>	<p>Питання для дискусії (робота в малих групах):</p> <p>1.Поняття “провідникові шляхи”.</p> <p>2.Внутрішні зв'язки головного та спинного мозку: Асоціативні провідникові шляхи; Комісуральні провідникові шляхи; Проекційні провідникові шляхи; Провідникові шляхи пірамідної системи; Провідникові шляхи екстрапірамідної системи.</p> <p>3.Сенсорні провідникові шляхи: Види рецепції; Провідникові шляхи протопатичної чуттєвості; Провідникові шляхи глибокої чуттєвості; Провідникові шляхи поверхневої чуттєвості; Сенсорні шляхи мозочкового напрямку.</p> <p>4.Проекційні зв'язки мозочка.</p>	<p>До наступ. практ. заняття</p>

Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин денна	Кількість годин заочна	Форми контролю
1	<i>Семінар</i> «Характеристика дисципліни “Анатомічна та фізіологічна основа ЦНС. Основні положення, теорії, концепції»	1	10	Індивідуальна, групова співбесіда усне опитування, перевірка практичних завдань, екзамен
2	<i>Пленарна дискусія</i> «Анатомічна структура нервової системи»	1	16	
3	<i>Семінар</i> «Рефлекторний принцип функціонування нервової системи»	4	16	
4	<i>Семінар</i> «Спинний мозок та спинномозкові нерви»	1	16	
5	<i>Семінар</i> «Головний мозок, відділи, функції»	1	8	
6	<i>Семінар-практикум</i> «Поняття «провідникові шляхи», характеристика»	2	7	
	Разом	10	60	

Індивідуальні навчально-дослідні завдання (план дослідження)

№ з/п	Тематика	Кількість годин	
		Денна	Заочна
1	Характеристика дисципліни “Анатомічна та фізіологічна основа ЦНС” Основні положення, теорії, концепції.	1	1
2	Анатомічна структура нервової системи.	1	1
3	Рефлекторний принцип функціонування нервової системи	4	4
4	. Спинний мозок та спинномозкові нерви.	1	2
5	. Головний мозок, відділи, функції.	1	1
6	Поняття «провідникові шляхи», характеристика	1	1
	Разом	10	10

ЗДОБУВАЧ ПРИ ВИКОНАННІ ІНДЗ ПОВИНЕН ДОТРИМУВАТИСЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ, НЕ ДОПУСКАТИ АКАДЕМІЧНИЙ ПЛАГІАТ

Академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості), та/або відтворення опублікованих текстів інших авторів без відповідного посилання (відповідно до ст. 69 Закону України «Про вищу освіту»).

Види академічного плагіату:

- копіювання;
- перефразування;
- компіляція;
- використання інформації (факти, ідеї, формули, числові значення тощо) з джерела без посилання на це джерело;
- подання як власних робіт (тез, аналітичних звітів, письмових робіт, есеїв тощо), виконаних на замовлення іншими особами, у тому числі робіт, стосовно яких справжні автори надали згоду на таке використання.

Критерії оцінювання

Критерії оцінювання за різними видами роботи

Вид роботи	бали	Критерії
Практичні заняття	0 балів	Здобувач не бере участі в практичному занятті, є лише спостерігачем; ніколи не виступає і не задає питання, незацікавлений у вивченні матеріалу; дає неправильну відповідь на запитання, показує незадовільне знання понятійного апарату і літературних джерел.
	1 бал	Здобувач виконує більшість завдань практичних занять і самостійної роботи; в цілому відповідає на поставлені запитання, але не в змозі переконливо аргументувати свої відповіді, помиляється у використанні понятійного апарату.
	2 бали	Знання здобувача є достатньо повними, студент самостійно застосовує відповідний навчальний матеріал, виконуючи практичні завдання; аналізує, робить висновки. Відповідь повна, логічна, обґрунтована, але припускається неточностей. Здобувач самостійно використовує необхідні інформаційно-методичні матеріали, виконуючи практичні завдання. Виконані завдання у цілому відповідають вимогам, хоча мають незначні огріхи.
	3 бали	Здобувач виконує всі завдання практичних занять і домашньої/самостійної роботи; демонструє глибокі знання, дає повні та детальні відповіді на питання під час усного і письмового опитування; бере активну участь у обговоренні питань, користується додатковою науковою літературою;

		самостійно опрацьовує першоджерела, щоб виконати додаткові завдання; вміє сформулювати своє ставлення до певної проблеми, теми; висловлює власні міркування, наводить доцільні приклади; вміє знаходити найбільш адекватні форми розв'язання суперечностей; активно, вміло працює в парі/групі/команді; здатний публічно представити матеріал.
Самостійна робота	0 балів	Здобувач розпізнає деякі об'єкти вивчення та визначає їх на побутовому рівні, може описувати деякі об'єкти вивчення; має фрагментарні уявлення з предмета вивчення; виконує елементарні прийоми практичних завдань.
	1 бал	Здобувач володіє знаннями, демонструє відповідні результати навчання, використовує їх у нестандартних ситуаціях, але допускає помилки; з похибками виконує та аналізує практичні завдання.
	2 бали	Здобувач володіє глибокими знаннями, демонструє відповідні компетентності, використовує їх у нестандартних ситуаціях, самостійно працює з інформацією у відповідності до поставлених завдань; систематизує та узагальнює навчальний матеріал; самостійно користується додатковими джерелами інформації; без похибок виконує та аналізує практичні завдання.
Індивідуальне навчально-дослідне завдання: розробка плану дослідження (за вибором)	0 балів	Завдання не виконано. Не зараховуються роботи, які є плагіатом або передруком з мережі Інтернет.
	1...3 балів	Завдання виконано формально, без виокремлення практичної, емпіричної частини дослідження плану.
	4...6 балів	Завдання виконано з творчим підходом, містить розділ теоретико-методологічної частини дослідження, програми дослідження,

		обґрунтування використання психодіагностичного інструментарію.
	7...9 балів	Завдання виконано, але всі розділи плану дослідження не розкрито в повному обсязі. Присутні помилки в розрахунках емпіричної частини дослідження, без достовірності отриманих результатів дослідження.
	10..12	Завдання виконано на належному рівні, але не простежується творчого підходу до написання бізнес-плану. Є огріхи в захисті роботи.
	13..14	Завдання виконано з творчим підходом, містить нешаблонні фрази, розгорнуте, цікаве, відрізняється власними роздумами, висновками, представлено з допомогою внесення до плану методів математичної обробки результатів дослідження, що забезпечує надійність та валідність дослідження.
Письмова робота	0..1 балів	Здобувач не менше ніж на 30% контрольних завдань надав правильну відповідь – початковий рівень знань
	2 бали	Здобувач не менше ніж на 50% контрольних завдань надав правильну відповідь – початковий рівень знань
	3 бали	Здобувач на 51% - 70% контрольних завдань надав правильну відповідь – середній рівень знань
	4 бали	Здобувач на 71% - 90% контрольних завдань надав правильну відповідь – достатній рівень знань
	5 балів	Здобувач на 91% - 100% контрольних завдань надав правильну відповідь – високий рівень знань

Критерії оцінювання за всіма видами контролю

Сума балів	Критерії оцінки
Відмінно (90-100 A)	Здобувач демонструє міцні знання навчального матеріалу в обсязі, що відповідає програмі навчальної дисципліни, правильно й обґрунтовано приймає необхідні рішення в різних нестандартних ситуаціях; реалізує теоретичні положення навчальної дисципліни виконуючи практичні завдання у сфері юридичної психології . При виконанні практичних завдань проявляє вміння самостійно вирішувати поставлені завдання, активно включається в обговорення, відстоює власну точку зору в питаннях та рішеннях, що розглядаються. Оцінка нижче 100 балів обґрунтовується недостатнім розкриттям теоретичних питань навчальної дисципліни, або тим, що студент проявляє невпевненість в тлумаченні теоретичних положень чи складних практичних завдань.
Добре (82-89 B)	Здобувач вільно володіє навчальним матеріалом і науково-понятійним апаратом в обсязі, що відповідає програмі навчальної дисципліни, аргументовано висловлює свої думки, робить на їхній основі аналіз можливих ситуацій та вміє застосовувати теоретичні положення при вирішенні практичних задач у сфері юридичної психології, але припускається несуттєвих помилок. При виконанні практичних завдань, здобувач самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких є незначною.
Добре (74-81 C)	Здобувач добре володіє навчальним матеріалом, знає основні теоретичні положення, що відповідають програмі навчальної дисципліни, аналізує можливі практичні ситуації та вирішує їх, але припускається помилок які усуває за підтримки з боку викладача або однокурсників. Пояснює основні положення, дає правильні відповіді щодо форм юридичної психології при заданій зміні вихідних параметрів. Помилки у відповідях не є системними, впевнено працює за алгоритмом.
Задовільно (64-73 D)	Здобувач володіє навчальним матеріалом на репродуктивному рівні або володіє частиною навчального матеріалу. Виконує завдання із допустимою кількістю грубих

	<p>помилки. Виявляє базові знання: має загальні уявлення про систему, структуру, функції та інструменти юридичної психології. На задовільному рівні володіє термінологією, може аналізувати, порівнювати і робити висновки, але відповіді мало аргументовані, неповно обґрунтовані висновки, допускає ряд серйозних помилок при узагальненні та інтерпретації основних закономірностей, фактів та явищ, зміст окремих питань викладає частково, непослідовно, відповідь виявляє прогалини у знаннях. Не виявляє творчості у вирішенні навчально-виховних ситуацій, нестандартні ситуації викликають значні труднощі; здебільшого не має власної позиції</p>
<p>Задовільно (60-63 E)</p>	<p>Здобувач опанував навчальний матеріал в мінімально допустимому обсязі, передбачений програмою навчальної дисципліни. Відповіді неточні або мало аргументовані, з порушенням послідовності викладання. При розкритті теоретичних положень припускається серйозних помилок, неточності у розумінні та інтерпретації основних закономірностей. Має практичні навички, достатні для виконання завдань на рівні мінімально допустимих вимог. При вирішенні завдань виконує роботу за зразком (практичним коментарем), але не розуміє достатньою мірою мету роботи, не вміє самостійно робити узагальнюючий висновок. Виконує завдання зі значною кількістю грубих помилок.</p>
<p>Незадовільно (35-59 FX)</p>	<p>Здобувач недостатньо володіє початковим матеріалом (менше, ніж половина обсягу навчального матеріалу), знання фрагментарні, під час відповіді припускається суттєвих помилок, не може викласти зміст основних положень, не вміє самостійно робити узагальнюючий висновок, необхідні практичні уміння роботи не сформовані, принципові помилки в ході виконання завдань, не може самостійно виконати роботу. Здобувач демонструє недостатній рівень навчальних результатів за заданими стандартами по деяких складових навчальної програми з дисципліни, що свідчить про необхідність їх доопрацювання та повторного складання контрольних заходів.</p>
<p>Незадовільно (0-34 F)</p>	<p>Здобувач не володіє навчальним матеріалом передбачений програмою навчальної дисципліни, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань, не усвідомлює</p>

	мету вивчення дисципліни, відсутні практичні уміння та навички, не вміє орієнтуватися під час розв'язання практичних завдань, більшість навчальних завдань не виконано. Здобувач демонструє повну відсутність навчальних результатів за заданими стандартами по всіх складових навчальної програми з дисципліни, що свідчить про необхідність повторного вивчення курсу.
--	--

Засоби діагностування результатів навчання

Оцінювання: індивідуальне опитування, колективна співбесіда, перевірка виконання практичних завдань, письмове опитування, презентація результатів самостійної роботи, екзамен. Демонстрування результатів навчання: дискусія, усні доповіді, робота в парах, круглий стіл, презентація результатів самостійної роботи.

Питання до залікового заняття

1. Предмет, задачі та методи дисципліни “Анатомічна та фізіологічна основа ЦНС”.
2. Історичний нарис розвитку анатомії центральної нервової системи; поняття про еволюцію та еволюційну теорію, макро – та мікроеволюцію.
3. Сучасні теорії еволюції органічного світу.
4. Форми еволюції, головні напрямки еволюції та анатомо – фізіологічні докази еволюції.
5. Нейрогуморальна регуляція організму.
6. Філогенез різних форм поведінки та функції нервової системи.
7. Будова та розвиток нервових клітин.
8. Роль мієлінової оболонки.
9. Функції, властивості та класифікація нейронів.
10. Будова та види синапсів.

11. Нейроглія – її типи, місце локалізації та значення.
12. Рефлекси та їх класифікація, рефлекторна дуга.
13. Нервові центри; оболонки та кровопостачання головного і спинного мозку, лікворна система мозку.
14. Зовнішня та сегментарна будова спинного мозку, нервом ер.
15. Будова сірої та білої речовини.
16. Провідникові шляхи спинного мозку і зв'язок з головним мозком.
17. Спинномозкові нерви, їх похідні та області іннервації.
18. Нервові сплетіння та їх гілки.
19. Стовбур мозку: довгастий мозок, міст, середній мозок; особливості розвитку голови і головного мозку.
20. Ретикулярна формація - топографія, будова, значення.
21. Черепні нерви та області їх іннервації.
22. Мозочок та його зв'язки.
23. Проміжний мозок: таламус, епіталамус, гіпоталамус, мета таламус. 24.
24. Лімбічна система – будова, функції, зв'язки.
25. Онто – та філогенез лімбічної системи.
26. Кінцевий мозок; кортиколізація функцій; кора- неокортекс, архікортекс і палеокортекс.
27. Півкулі головного мозку та їх рельєф.
28. Зони кори головного мозку та їх функціональна характеристика: лобна, тім'яна, потилична, скронева, острівкова, лімбічна доли.
29. Функціональні центри кори і їх локалізація.
30. Цито – та мієлоархітектоніка кори великого мозку.

31. Структурно – функціональна характеристика типів кори великих півкуль.
32. Модульна організація кори великих півкуль; базальні ядра: смугасте тіло (стріатум, паллідіум, бліда куля), огорожа та миндалевидне тіло; стріо-паллідарна система; зв'язки базальних гангліїв.
33. Волокна, пучки, тракти, променистості, спайки (комісури).
34. Внутрішні зв'язки головного та спинного мозку - асоціативні, комісуральні, проєкційні шляхи, їх функціональне значення та локалізація. 35. Пірамідна система; провідникові шляхи пірамідної системи (кірково – спинномозковий та кірково – ядерний шляхи).
36. Провідникові шляхи екстрапірамідної системи (червоноядерно – спинномозковий або руброспинальний тракт та ядра ретикулярної формації чи ретикулоспинальний тракт; рецептори).
37. види рецепторів, характеристика.
38. сенсорні провідникові шляхи (види рецепції).
39. Провідникові шляхи протопатичної чуттєвості.
40. Провідникові шляхи глибокої чуттєвості.
41. Провідникові шляхи поверхневої чуттєвості.
42. Сенсорні шляхи мозочкового напрямку; проєкційні зв'язки мозочка – висхідні та низхідні шляхи.

ТЕСТИ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

Змістовий модуль 1. Структурно-функціональна організація нервової системи.

1. Основною тезою еквіпотенціалізму є:

- 1) багаторівневність організації ВПФ;
- 2) функціональна рівноцінність лівої та правої півкуль;
- 3) важлива схожість перебігу психічних функцій в усіх людей;
- 4) рівноцінність ролі всіх зон мозку у реалізації психічної діяльності.

2. Медіобазальні відділи головного мозку за класифікацією Лурія відносяться:

- 1) до енергетичного неспецифічного блоку;
- 2) до блоку переробки екстероцептивної інформації;
- 3) до блоку програмування, регуляції та контролю;
- 4) до жодного з них.

3. Інструментом виділення нейропсихологічного фактора є:

- 1) сукупність фізіологічних досліджень;
- 2) клінічна бесіда з хворим чи випробуваним;
- 3) синдромний аналіз;
- 4) математична процедура.

4. Відмінність асинхронії від гетерохронії у розвитку психіки дитини полягає:

- 1) у тому, що гетерохронія є природним фактором розвитку;
- 2) у масштабності охоплення психічних функцій;
- 3) у тому, що асинхронія стосується лише одного аспекту роботи мозку;
- 4) відмінностей немає, це синоніми.

5. Порушення контролю над виконанням своєї поведінки переважно пов'язані з:

- 1) патологією лобових часток;
- 2) ушкодженням глибоких структур мозку;
- 3) порушенням роботи тім'яно-потиличних відділів;
- 4) скроневою патологією.

6. До завдань, розв'язуваних за допомогою методів нейропсихологічної діагностики, не належить:

- 1) постановка топічного діагнозу;
- 2) оцінка динаміки психічних функцій;
- 3) визначення причин аномального психічного функціонування;
- 4) вибір форм нейрохірургічного втручання.

7. Розлади різних видів відчуттів називаються:

- 1) агнозіями;
- 2) галюцинаціями;
- 3) сенсорними розладами;
- 4) ілюзіями.

8. Загальною ознакою зорових агнозій є:

- 1) нездатність побачити щось;
- 2) зміни полів зору;
- 3) порушення розумових процесів;
- 4) втрата можливості впізнавання.

Змістовий модуль 2. Загальна анатомія та фізіологія центральної нервової системи

9. Нездатність пізнати плоский предмет навпомацки із заплющеними очима називається:

- 1) аутоагнозією;
- 2) тактильною агнозією;
- 3) дермолексією;
- 4) соматоагнозією.

10. Аутоагнозія - ознака:

- 1) нижньотім'яної поразки;
- 2) верхнетім'яної поразки;
- 3) середньотем'яної поразки;
- 4) ураження вторинних відділів зорового аналізатора.

11. До перших спроб локалізувати ВПФ в корі головного мозку відносяться роботи:

- 1) Галена;
- 2) Галля;
- 3) Клейста;
- 4) Лурія.

12. Основним предметом реабілітаційної нейропсихології є:

- 1) встановлення причинно-наслідкових відносин між пошкодженим мозком та змінами з боку психіки;
- 2) розробка методів інструментального дослідження хворих із локальними ураженнями мозку;
- 3) відновлення втрачених через травму чи хворобу вищих психічних функцій;

4) вдосконалення уявлень про нейропсихологічні симптоми та синдроми.

13. Автором культурно-історичної теорії розвитку ВПФ є:

- 1) Сеченов;
- 2) Бехтерєв;
- 3) Виготський;
- 4) усі троє.

14. Зона найближчого розвитку – це:

- 1) найближчий до поточної дати віковий період;
- 2) те, що може дитина за допомогою дорослого;
- 3) рівень досягнутого інтелектуального розвитку;
- 4) критерій навчальної успішності.

15. Системоутворюючим фактором для всіх типів функціональних об'єднань відповідно до концепції Анохіна є:

- 1) наявність зв'язку між елементами системи;
- 2) чисельність елементів системи;
- 3) наявність кількох рівнів у системі;
- 4) ціль.

16. Термін "гетерохронність" у нейропсихології позначає:

- 1) Проблеми формування гностичних функцій;
- 2) неодночасність розвитку функцій;
- 3) патологію з боку рухового апарату;
- 4) відмінності у результатах нейропсихологічного тестування.

Змістовий модуль 3. Відділи ЦНС.

17. Мінливість мозкової організації функцій є відображенням:

- 1) принцип системної локалізації функцій;
- 2) принцип динамічної локалізації функцій;
- 3) принципу ієрархічної супідрядності функцій;
- 4) всіх трьох принципів.

18. Жорсткість організації мозкових функцій обумовлена:

- 1) меншою схильністю до травм;
- 2) їхньою реалізацією в макросистемах головного мозку;
- 3) більш раннім періодом формування;
- 4) останніми двома обставинами.

19. Основною тезою екіпотенціалізму є:

- 1) багаторівневість організації ВПФ;
- 2) функціональна рівноцінність лівої та правої півкуль;
- 3) важлива схожість перебігу психічних функцій в усіх людей;
- 4) рівноцінність ролі всіх зон мозку у реалізації психічної діяльності.

20. Медіобазальні відділи головного мозку за класифікацією Лурія відносяться:

- 1) до енергетичного неспецифічного блоку;
- 2) до блоку переробки екстероцептивної інформації;
- 3) до блоку програмування, регуляції та контролю;
- 4) до жодного з них.

21. Інструментом виділення нейропсихологічного фактора є:

- 1) сукупність фізіологічних досліджень;

- 2) клінічна бесіда з хворим чи випробуваним;
- 3) синдромний аналіз;
- 4) математична процедура.

22. Відмінність асинхронії від гетерохронії у розвитку психіки дитини полягає:

- 1) у тому, що гетерохронія є природним фактором розвитку;
- 2) у масштабності охоплення психічних функцій;
- 3) у тому, що асинхронія стосується лише одного аспекту роботи мозку;
- 4) відмінностей немає, це синоніми.

23. Порушення контролю над виконанням своєї поведінки переважно пов'язані з:

- 1) патологією лобових часток;
- 2) ушкодженням глибоких структур мозку;
- 3) порушенням роботи тім'яно-потиличних відділів;
- 4) скроневою патологією.

24. До завдань, розв'язуваних за допомогою методів нейропсихологічної діагностики, не належить:

- 1) постановка топічного діагнозу;
- 2) оцінка динаміки психічних функцій;
- 3) визначення причин аномального психічного функціонування;
- 4) вибір форм нейрохірургічного втручання.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Атаманов Т.В., Фізіологія центральної нервової системи: *навч. посібник*. К.: Фенікс. 2018. 307 с.
2. Батуєв А.С. Вища нервова діяльність: *підручник*. К.: Вища. шк., 2018. 256 с.
4. Безруких М.М. Вікова фізіологія: *навч. посібник*. К.: Вища шк., 2020. 416 с.
5. Блинова Н.Г. Практикум з психофізіологічної діагностики: *підручник*. К.: ВЛАДОС, 2018. 128 с.
6. Плахтій П., Кучерук О. Фізіологія людини. *Нейрогуморальна регуляція функцій організму: навч. посібник*. К.: ВД “Професіонал”, 2018. 200 с.
7. Савенкова І.І. Анатомічна та фізіологічна основа ЦНС: *навчальний посібник*. Миколаїв: Іліон, 2021. 120с.

Допоміжна:

8. Комісова Т.Є., Мамотенко А.В. Анатомія та еволюція центральної нервової системи: *конспект лекцій*. Х.: ХНПУ імені Т.Г.Сковороди, 2018. 268с.
9. Савенкова І.І. Клінічна психологія: навчальний посібник. 2-е видання. Херсон: ООО «Айлант», 2021. 320с.
10. Савенкова І.І. Хронопсихологічне прогнозування перебігу захворювань у психосоматичних хворих: *Монографія*. К.: КУ ім. Б.Грінченка, 2019. 220с.
11. Savenkova I. The Psychology of Time: *tutorial*. Mykolaiv: Pion, 2020. 240s.
12. Savenkova I. Psychosomatics: *tutorial*. Mykolaiv: Pion, 2020. 180s.
13. Чайченко Г.М. Фізіологія людини і тварин: *конспект лекцій*. К.: Вища шк., 2018. 398с.
14. Чайченко Г.М. Фізіологія вищої нервової діяльності: *практикум*. К.: Либідь, 2019. 216 с.

Електронні ресурси

1.Savenkova Iryna Psychosomatic unity of human from the position of chronopsychology on the example of ischemic disorders and heart diseases. *Electronic Journal of General Medicine*. 2019; 16(6):em157. doi:10.29333/ejgm/114263 [Електронний ресурс]. URL:

<http://www.ejgm.co.uk/download/psychosomatic-unity-of-human-from-the-position-of-chronopsychology-on-the-example-of-ischemic-7563.pdf>

2.Savenkova Iryna Time Factor in Psychological profiling of information Technology specialists for Future Career success. *Journal of Environmental Treatment Techniques*. 2019; Special Issue on Environment, Management and Economy, Pages: 1041-1045.

[Електронний ресурс]. URL:

<http://www.jett.dormaj.com/docs/Volume7/special%20issue/Time%20Factor%20in%20Psychological%20Profiling%20of%20Information%20Technology%20Specialists%20for%20Future%20Career%20Success.pdf>

3. Savenkova Iryna Chronopsychological forecast of nephrological diseases. *EurAsianJournalofBioSciences*, 14, 2411-2415 (2020) [Електронний ресурс].

URL: <http://www.ejobios.org/download/chronopsychological-forecast-of-nephrological-diseases-7796.pdf>

Навчальне видання

САВЕНКОВА І.І.

МЕТОДИЧНІ

РЕКОМЕНДАЦІЇ

ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ І ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ
РОБОТИЗ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«АНАТОМО-ФІЗІОЛОГІЧНА ОСНОВА ЦНС»